

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA HUQUQIY MEXANIZMLAR

Yoqubjonov Omadillo Qahramonjon o'g'li

TDYU huzuridagi Namangan viloyati akademik litseyi 204-guruh o'quvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot tushunchasining mazmun-mohiyati hamda uni huquqiy jihatdan ta'minlash masalalari tahlil qilingan. O'zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha qabul qilingan qonunlar, strategiyalar va dasturlar o'rganilgan. Shuningdek, ekologik barqarorlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlarning ahamiyati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijalarida yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda xalqaro tajriba va milliy huquqiy asoslarni uyg'unlashtirish zarurligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *Yashil iqtisodiyot, huquqiy mexanizmlar, ekologik siyosat, barqaror rivojlanish, ekologik qonunchilik, ekologik xavfsizlik, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, yashil texnologiyalar, xalqaro hamkorlik, O'zbekiston Respublikasi qonunlari.*

Annotation : *This article analyzes the essence and concept of the 'green economy' and the legal mechanisms ensuring its implementation. The study examines the laws, strategies, and programs adopted in the Republic of Uzbekistan aimed at transitioning to a green economy. It also highlights the importance of legal frameworks in ensuring environmental sustainability, identifies existing challenges, and proposes possible solutions. The research concludes that integrating international experience with national legal frameworks is crucial for the effective development of a green economy.*

Keywords: *Green economy, legal mechanisms, environmental policy, sustainable development, environmental legislation, ecological safety, rational use of natural resources, green technologies, international cooperation, legislation of the Republic of Uzbekistan.*

Аннотация: *В данной статье анализируется сущность и содержание концепции «зелёной экономики», а также правовые механизмы её реализации. Изучены принятые в Республике Узбекистан законы, стратегии и программы, направленные на переход к зелёной экономике. Кроме того, рассматриваются вопросы обеспечения экологической устойчивости, существующие проблемы и пути их решения. В результате исследования обоснована необходимость гармонизации национальных правовых основ с международным опытом в области развития зелёной экономики.*

Ключевые слова: *Зелёная экономика, правовые механизмы, экологическая политика, устойчивое развитие, экологическое законодательство, экологическая безопасность, рациональное использование природных ресурсов, зелёные технологии, международное сотрудничество, законодательство Республики Узбекистан.*

Bugungi kunda insoniyat duch kelayotgan eng dolzarb muammolardan biri — bu ekologik inqirozdir. Atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi barqaror rivojlanish g'oyasini ilgari surishni talab etmoqda. Shu bois, jahon hamjamiyati iqtisodiyotni ekologik jihatdan xavfsiz yo'nalishda rivojlantirish — ya'ni yashil iqtisodiyotga o'tish masalasiga alohida e'tibor qaratmoqda²⁶.

Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlik o'rtasida muvozanatni ta'minlashga qaratilgan tizim bo'lib, u tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni nazarda tutadi²⁷.

O'zbekiston Respublikasi ham ushbu yo'nalishda faol siyosat yuritib, “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi”ni qabul qilgan. Ushbu hujjat orqali ekologik qonunchilikni takomillashtirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan huquqiy mexanizmlar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyotga o'tishda ayrim huquqiy va tashkiliy muammolar ham mavjud. Xususan, ekologik qonunlarni xalqaro me'yorlarga moslashtirish, nazorat tizimini kuchaytirish va yangi texnologiyalarni joriy etish borasida takomillashtirish ishlari talab etiladi. Shu sababli, mazkur maqolada yashil iqtisodiyot sohasida huquqiy mexanizmlarning ahamiyati, ularning amaliyotdagi o'rni hamda takomillashtirish yo'nalishlari tahlil qilinadi²⁸.

Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida huquqiy mexanizmlar alohida o'rin tutadi. Chunki har qanday iqtisodiy islohot, eng avvalo, mustahkam huquqiy asoslar bilan ta'minlanmasa, uning barqaror natijalarga erishishi qiyin. Shu bois, O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ekologik barqarorlikni ta'minlash va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'lida qator qonunlar, farmonlar va hukumat qarorlari qabul qilindi²⁹.

2019-yilda qabul qilingan “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi” bu borada asosiy yo'l xaritasi sifatida xizmat qilmoqda. Mazkur strategiyada energetika, qishloq xo'jaligi, sanoat, transport va kommunal xizmatlar sohalarida ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni qayta ishlash tizimini kengaytirish hamda aholi o'rtasida ekologik madaniyatni oshirish vazifalari belgilangan.

Huquqiy jihatdan, yashil iqtisodiyotga o'tishda “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun, “Ekologik ekspertiza to'g'risida”gi Qonun hamda “Qayta tiklanuvchi energiya manbalari to'g'risida”gi Qonunlar muhim rol o'ynaydi. Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar iqtisodiy faoliyatda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va chiqindilarni kamaytirish mexanizmlarini belgilab beradi³⁰.

²⁶ Karimov, A. “Yashil iqtisodiyot — barqaror taraqqiyotning asosi.” // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, №2, 2022.

²⁷ file:///C:/Users/user/Downloads/263-267.pdf

²⁸ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF-5863-son Farmoni — “O'zbekiston Respublikasining Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”.

²⁹ Rasulov, B. “Ekologik xavfsizlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlar.” // Huquq va jamiyat, №4, 2023.

³⁰ “Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2013.

Bundan tashqari, xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni samarali bo'lishi uchun davlat tomonidan soliqqa oid imtiyozlar, ekologik fondlar, "yashil kreditlar" va subsidiya tizimlari joriy qilinadi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ushbu yo'nalishdagi mexanizmlar shakllanmoqda. Masalan, qayta tiklanuvchi energiya ishlab chiqaruvchilarga soliq imtiyozlari berilishi, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etuvchi tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash dasturlari bunga misol bo'la oladi.

Shu bilan birga, amaldagi qonunchilikni yanada takomillashtirish zarurati mavjud. Xususan, ekologik monitoring tizimini kuchaytirish, atrof-muhitga zarar yetkazgan subyektlarga nisbatan javobgarlik choralari qat'iylashtirish, ekologik ta'limni rivojlantirish va fuqarolarning ekologik ongini oshirish bugungi kun talabidir. Demak, yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat iqtisodiy islohot, balki chuqur huquqiy islohotlar tizimini ham o'z ichiga oladi. Har bir qonuniy mexanizmning to'g'ri ishlashi ekologik barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash va jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiladi³¹.

Xalqaro tajribaga nazar tashlasak, BMT, OECD va Jahon banki tomonidan ishlab chiqilgan "Green Economy" konsepsiyalarida iqtisodiy siyosatning ekologik yo'naltirilganligi asosiy mezon sifatida ko'rsatiladi. Masalan, Germaniya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda yashil iqtisodiyot dasturlari orqali energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, chiqindilardan qayta foydalanish va ekologik soliqlar tizimi muvaffaqiyatli yo'lga qo'yilgan. Ushbu tajriba O'zbekiston uchun ham foydali metodologik asos bo'la oladi.

O'zbekiston sharoitida esa ekologik siyosatni amalga oshirishda mahalliy hokimiyat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlar va biznes subyektlarining o'zaro hamkorligi kuchaytirilmoqda. Ayniqsa, "yashil startaplar"ni qo'llab-quvvatlash, ekologik loyihalarni moliyalashtirishda xalqaro grantlar va ekologik fondlardan foydalanish mexanizmlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Shu bilan birga, amaldagi qonunchilikni yanada takomillashtirish zarurati ham mavjud. Xususan, ekologik monitoring tizimini kuchaytirish, atrof-muhitga zarar yetkazgan subyektlarga nisbatan javobgarlik choralari qat'iylashtirish, ekologik ta'limni rivojlantirish va fuqarolarning ekologik ongini oshirish bugungi kun talabidir³².

Yashil iqtisodiyotga o'tish — bu faqat ekologik yo'nalishdagi islohot emas, balki mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy tizimini tubdan yangilash jarayonidir. O'zbekiston Respublikasida bu borada qabul qilingan strategiyalar va qonunlar ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim huquqiy poydevor yaratdi. Shu bilan birga, mavjud tajriba shuni ko'rsatadiki, ushbu sohada huquqiy mexanizmlarni xalqaro standartlarga moslashtirish, ularning amaliy ijrosini kuchaytirish zarur³³.

³¹ "Qayta tiklanuvchi energiya manbalari to'g'risida"gi Qonun. — Toshkent: Adliya vazirligi nashriyoti, 2019.

³²United Nations Environment Programme (UNEP). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. — Nairobi, 2011.

³³OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Green Growth Indicators 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023.

Kelajakda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun ekologik qonunchilikni takomillashtirish, ekologik nazorat va monitoring tizimlarini kuchaytirish, shuningdek, aholining ekologik madaniyatini oshirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Shundagina iqtisodiy o'sish va ekologik xavfsizlik o'rtasidagi muvozanatga erishish mumkin bo'ladi³⁴.

Xulosa qilib aytganda, yashil iqtisodiyotga o'tish yo'lida huquqiy mexanizmlarning samarali ishlashi barqaror rivojlanish, inson salomatligini saqlash va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhit yaratishning asosiy kafolatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF-5863-son Farmoni — "O'zbekiston Respublikasining Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida".

2. "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2013.

3. "Qayta tiklanuvchi energiya manbalari to'g'risida"gi Qonun. — Toshkent: Adliya vazirligi nashriyoti, 2019.

4. Karimov, A. "Yashil iqtisodiyot — barqaror taraqqiyotning asosi." // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, №2, 2022.

5. Rasulov, B. "Ekologik xavfsizlikni ta'minlashda huquqiy mexanizmlar." // Huquq va jamiyat, №4, 2023.

6. United Nations Environment Programme (UNEP). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. — Nairobi, 2011.

7. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Green Growth Indicators 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023.

8. World Bank. Uzbekistan: Transition to Green Economy - Policy Note. — Washington D.C., 2022.

³⁴World Bank. Uzbekistan: Transition to Green Economy - Policy Note. — Washington D.C., 2022.